

Textversion Feeding your mind

26. Stockholm +50: Hur har vi förvaltat tiden som gått?

“Nowadays, the debate largely centers around the future of scarcity on this one earth. Progress continues, yes, and world production increases. But we are becoming increasingly aware of the fact that our natural resources are limited. We have come to discuss more and more the interrelated problem areas of population, poverty and pollution.”

YCW: Känns rösten igen? Det här är dåvarande statsministern Olof Palme som välkomsttalar på Stockholmskonferensen 1972; FN:s första miljökonferens som hölls den 5-16 juni 1972 i Stockholm. En konferens som mycket fortsatt internationellt miljösamarbete bygger på och refererar tillbaka till. 5 juni blev Världsmiljödagen och FN:s miljödeklaration formulerades. Nu är det femtio år sedan, och 2-3 juni 2022 hålls därför den internationella konferensen Stockholm +50. Hur har världen förvaltat de här femtio åren som gått? Vad har miljöarbetet lyckats och misslyckats med? Hur har jordbrukets och matsystemets påverkan på världens miljö förändrats? Det handlar det om i det här avsnittet av Feeding your mind från SLU Future Food.

JLP: Varje dag räknas helt enkelt.

YCW: Vi rör oss snabbt i Miljödepartementets korridorer och trappor.

JLP: Det börjar ju närma sig med stormsteg!

YCW: Johanna Lissinger Peitz, ambassadör, som det kallas, för Stockholm + 50, på väg till ännu ett möte. Men först, en pratstund med oss. Går man ut på sta'n och frågar folk "Vet du vad Stockholm +50 är?", så tror jag att väldigt många svarar att "Nej, det vet jag inte." Vad är detta?

JLP: Stockholm +50 är ett internationellt högnivåmöte. Det är ett möte som har ett mandat från alla FN:s medlemsländer som förhandlades fram under sommaren och hösten förra året. Det är ett möte som har ett fokus på att öka takten i omställningen och sätta fokus på; vad behöver vi göra mer av tillsammans nå de åtaganden och mål som vi globalt sett redan har kommit överens om?

YCW: Hur viktiga är sådana här jubiléer då för att tillsammans ta sats med ny kraft framåt?

JLP: Det är en bra fråga; hur viktiga är sådana här möten? Då skulle jag säga att mötena är viktiga som en drivkraft för regeringar, civila samhället, näringslivet, att stanna upp och fråga; hur går det med det som vi åtagit oss att göra, och vad behöver vi göra mer av? Vad behöver vi förändra i stort och smått? Det kan handla om Stockholm +50, klimat-COP-ar och annat – man får inte glömma att en stor del att mötet faktiskt är det som händer *inför* ett möte, och som är minst lika viktigt som de två dagar som äger rum i Stockholm. Vi ser det som en uppsamlade kraft och accelerator för det som redan pågår. Ett steg på vägen, helt enkelt.

YCW: Ja, Stockholm +50 är varken något startskott eller någon slutpunkt för internationellt miljöarbete. Däremot är det tänkt som en accelerator; något som ökar takten på stegen på vägen mot en hållbar planet. Men väldigt mycket har hänt och förändrats sedan Olof Palme stod där och välkomsttalade 1972 – och för att få hjälp på vägen att summera det, säger jag nu välkommen och hej till Feeding your mind till Anders Wästfelt, professor i kulturgeografi vid Stockholms universitet. Hej!

AW: Hej!

YCW: Du är professor i kulturgeografi vid Stockholms universitet, och har skrivit första kapitlet i Svenska FAO-kommitténs skrift *"Naturen vi lever av – utveckling och förändring sedan Stockholmskonferensen 1972"*. Och eftersom du då har summerat femtio år på fem-sex A4-sidor, så vågar jag be dig om konststycket att sammanfatta lite hur miljöläget i världen, med fokus på jordbruket, har ändrats på femtio år?

AW: Ja, och det är ingen lätt uppgift... Jag skulle nog vilja påstå att det har varit både en *success story* och ett accelererande problem. Problemet har kanske varit lite dolt, men blivit uppenbart under de senaste decennierna. Till det lyckade i sammanhanget hör att en allt större mängd människor har mat för dagen, på en global nivå, men samtidigt har det skett på bekostnad av en ganska omfattande strukturrationalisering, omorganisering och industrialisering av jordbruket i västvärlden. Det här har ju fört med sig en del ganska omfattande problem när det gäller utsläpp av koldioxid bland annat, och inte minst – för det utgör ju då ungefär trettio procent av koldioxidbidraget till atmosfären i dagsläget. Samtidigt ligger en paradox i detta då att lantbruket och själva jordbrukandet är en av de få verksamheter på planeten, skulle jag vilja säga, som ganska snabbt skulle kunna ställas om till att bli en klimatpositiv verksamhet. Det kan man säga att de sista tre, fyra, fem åren har vi sett försök att vända trenden i jordbruket, så att jordbruket istället för att släppa ifrån sig klimatgaser ska ackumulera in kol i jordbruksmarken.

YCW: Så du tror på möjligheten att kanske till och med få ett klimatpositivt jordbruk som binder mer kol än det släpper ut?

AW: Jag är ganska övertygad om att det är fullt möjligt, men däremot krävs det en mycket omfattande och mycket storskalig omställning av jordbruket. Den har vi knappt ens påbörjat, den är fortfarande i experimentfas. Jag brukar ta exemplet att man på sent 1800-tal faktiskt i många avseenden skulle kunna hävda att lantbruket var klimat*neutralt* och till och med i vissa avseenden klimatpositivt. Så det är inte en fullständig omöjlighet, men det är klart att det ska produceras väldigt mycket mat. Men det handlar ju också om *vilken* mat man konsumerar globalt och så vidare. Jag menar, vi kommer inte att kunna ha köttkonsumtion på den nivå vi har i västvärlden de närmaste hundra åren. Men här menar jag att det måste till internationella institutioner som kan hantera de här frågorna om hur fördelningen av konsumtion ska kunna se ut, eller hur produktionssystemen ska kunna designas om så att de blir neutrala eller positiva till och med. Det är flera parallella omställningar som kommer att ske de närmaste decennierna och som kommer att *tvingas* fram, om inte annat! Jag brukar tänka att man kan vara lite fatalistiskt lagd här, och å ena sidan tänka att man har den här saken i sin hand och man kan styra och ställa och förändra. Å andra sidan är det nog så att händelseutvecklingen med krig, konflikter, torka, översvämningar och så vidare kommer ju att sätta press på hela systemet i en omfattning som vi inte har sett.

YCW: Du citerade en geografisk analys från 1968 som visade att då, i Sverige, var det bara några mil mellan geografisk tyngdpunkt för livsmedelsproduktion och livsmedelskonsumtion. Ett annat sätt att säga att numera reser maten mycket längre till oss, eller vi har flyttat från maten, eller hur man ska säga?

AW: Ja, och detta är ju en produkt av globaliseringen. Idag skulle vi inte ens kunna göra den analysen, för maten kommer så avlägset ifrån, och vi känner inte alltid ens till varifrån den kommer exakt. Och man ska komma ihåg att 1972 i Sverige var livsmedelsförsörjningen en nationell angelägenhet som var politiskt styrd. En brytpunkt är då 1990, då riksdagen beslutade att man helt skulle avreglera det statliga prisstödet till lantbruket, vilket har gjort att många har övergivit lantbruket som verksamhet.

YCW: Globalt och även i Sverige har en långsiktig trend varit sjunkande transportkostnader, som då frikopplar var maten produceras från var den konsumeras, och det har lett till vad vi sett... Men är vi på väg att lämna detta nu?

AW: Jag brukar tänka så här, att vi kommer inte att sluta transportera mat. Det finns många skäl till det och det finns många skäl till att ha en global marknad, ur inte minst livsmedelssäkerhetssynpunkt. Men däremot tror jag att vi kommer att bli varse behovet att optimera lantbruket så att det blir klimatneutralt lokalt. Och då kan vi förmodligen inte köra den typ av lantbruk och storskalig livsmedelsproduktion som vi gör idag, med väldigt stora insatsvaror och mycket energi. Vi kommer att behöva anpassa oss till de förhållanden som råder framgent. Nu har vi ju sett på grund av både pandemi och konflikter att transportkostnaderna ökar, och det intressanta då är väl just att då minskar ju också transportererna av livsmedel. Och det är ju på gott och ont, men vi ser ju direkt problem då till exempel med kriget, att nu kommer vi att få problem med livsmedelsförsörjningen i stora delar av Afrika när vi inte kan transportera mat från Ukraina och så vidare. Men det här accelererar en annan process som jag tror faktiskt inte är så dum egentligen, om man ska vara krass. Det är att då tvingas det ju fram att man utvecklar lokal livsmedelsförsörjning på många platser där man har haft svårt att göra det fram till idag.

YCW: Det brukar ju sägas att jordbruket och livsmedelssystemet bidrar till omkring 30% av växthusgaserna till atmosfären; koldioxid, metan och lustgas. Och då funderar man... mat *måste* vi ju ha?

AW: Jo, fast i de här ekvationerna måste man ju tänka att: är det nödvändigt att vi använder *fossil* energi för att driva våra traktorer och tillverka konstgödning? Jag menar, senaste veckan stötte jag på någon nyhet som pekade på att man mycket väl kan, med solel, producera konstgödning. Då behöver man inte peta in någon fossil energi överhuvudtaget. Jordbruket producerar ju massa biprodukter, och det är ju väldigt många lantbrukare som är väldigt alerta på att till exempel producera biogas och använda det för egen energiförsörjning och egen energiproduktion. Så jag tror att man måste tänka att det är den fossila energin som är problemet, och den kommer man behöva fasa ut. Det vi ser exempel på när det gäller just det här med kolinlagrande jordbruk idag, det är ju att där kan man ju sänka kostnaderna i till exempel ett plöjningsfritt jordbruk, och då pratar vi om att man reducerar kostnaderna för fossil energi med 40-50%. Med stigande energipriser går det ganska fort att motivera den typen av aktiviteter. Så jag tror att vi kommer ganska kvickt se en utfasning av fossil energi på olika sätt. Eller ersätta det med andra typer av energi – men inte att vi kommer att fortsätta på samma spår. Och att vi hittar mer energieffektiva system, helt enkelt.

YCW: Vi pratar med Anders Wästfelt, professor i kulturgeografi vid Stockholms universitet. Han har skrivit det första kapitlet i en rapport från Svenska FAO-kommittén apropå konferensen Stockholm +50; om hur det svenska jordbruket och matproduktionen förändrats sedan FN:s första miljökonferens 1972. På 70-talet, lite av svenskt jordbruks guldålder, då var som sagt livsmedelsförsörjningen en nationell angelägenhet, med fasta priser och god lönsamhet. På 80-talet producerades för mycket mat i Sverige, och statens kostnader steg när överskottet fick säljas till låga världsmarknadspriser. Så 1990 beslutade riksdagen att prisstödet skulle bort; men redan 1995 gick ju Sverige in i EU, och där kom nya produktionsstöd istället. Sådant här skriver du Anders om, och också att jordbrukets matproduktion behöver ses som en global kollektiv nytta och att vi hittills har sett alltför snävt ekonomiskt på mat. Hur menar du då?

AW: Jo, jag brukar ta exemplet med att i stora delar av världen idag så har vi fri utbildning och vi har fri sjukvård. Det där har ju vuxit fram i utvecklingen av samhällena. Inte minst utbildning är ju centralt för att över huvud taget kunna ha demokratiska samhällen. Då uppfattar och menar jag att de här två exemplen pekar på hur vi i samhällen accepterar att vi gör investeringar i sådana här kollektiva nyttigheter. En paradox är ju då att matförsörjningen som både är en miljöfråga men också en livsmedelsförsörjningsfråga, den har vi till stora delar hanterat som en fabriksproducerad vara. Man måste förmodligen i framtiden uppfatta det inte *bara* som en handelsvara. Mat är någonting mer än en handelsvara. Inte minst leder hela klimatförändringsproblematiken oss mot att vi måste hantera saker som globala *commons*, eller globala allmänningar. I detta ligger tror jag att man måste också börja se mat inte bara som en handelsvara, utan som någonting mer.

YCW: Ja, mat är mer än en vanlig handelsvara, konstaterar Anders Wästfelt, professor i kulturgeografi; rätten till mat finns i FN:s deklaration för mänskliga rättigheter, och "ingen hunger" är också mål nummer två bland Agenda 2030:s sjuutton hållbarhetsmål. Dagens till stor del icke hållbara livsmedelsproduktion är en del av miljö- och klimatproblemen; samtidigt som Anders Wästfelt ser en potential för klimatneutral eller rentav klimatpositiv livsmedelsproduktion framöver – givet en mycket omfattande och storskalig omställning. Vad säger då Stockholm + 50:s ambassadör Johanna Lissinger Peitz om möjligheten att hitta lösningar på världens accelererande miljö- och klimatproblem?

JLP: Jag skulle säga att lösningarna har accelererat sedan -72... och mycket bara de senaste fem-sex åren, där Parisavtalet var en avgörande "lösning-injektion", där man sedan 2015 har sett ett stort engagemang från näringslivet, många olika sammanslutningar; teknologi, förnybart, etcetera, etcetera. Så jag tycker att lösningar finns där, tekniken finns där... Vi vet problemen, men däremot har vi kanske inte lyckats skala upp de lösningarna i den takt vi skulle behöva.

Olof Palme från 1972: *People show concern, and they demand action. They attack representatives of the bureaucratic established order. The attack anonymous, economic powers. All those forces, who, rightly or wrongly, are held responsible for the present, and the possible future state of affairs.*

YCW: Du har säkert lyssnat på Olof Palme när han talade på konferensen -72... vad skulle han tänka om han såg hur världen såg ut idag?

JLP: Ja, det är svårt att säga, men jag tror att han skulle titta på sitt tal och säga att alltför mycket av det som sas i det talet är fortfarande högrelevant. Läser man Olof Palmes tal, och läser man också Indira Gandhis tal – det var ju de stats- och regeringschefer som deltog 1972 - så är det ju två tal som är minst lika aktuella idag. Det är ju förstås djupt oroande, och också ett argument för varför det faktiskt är viktigt att använda ett möte som Stockholm +50 till att just fokusera på genomförande av vad vi kommit överens om. För det råder ju egentligen ingen brist på åtagandestrukturer. Vi vet i vilken riktning vi ska, vetenskapen är väldigt tydlig, vi har IPCC-rapporterna, vi har Parisavtalet, vi har en rad avtal på kemikalie- och avfallssidan, vi arbetar för nytt ramverk för biologisk mångfald, vi har hela SDG-agendan...Så riktningen vad vi behöver göra är ju utstakad, men det går för långsamt! Det är det vi vill sätta fokus på genom Stockholm +50.

YCW: Du lyssnar på en podd från SLU Future food som handlar om Stockholm +50; konferensen där ett huvudfokus är brådskan i att ställa om människans förhållande till naturen till att bli hållbart. Den brådskan känner också vår nästa gäst igen.

MKW: Jag heter Mia Knutson Wedel, och jag är rektor på SLU. Jag tänker på att klockan tickar, när det gäller klimatförändringarna.

YCW: Vad tänker du kring de femtio år som har passerat?

MKW: Dels har det hänt mycket, så det är en annan kontext idag. Vissa av frågorna har ju faktiskt förvärrats. Medvetenheten har ökat, om man tittar på det breda medvetandet om vikten att göra någonting. Så å ena sidan ser jag att vi kanske har större möjligheter att agera och implementera lösningar. Men samtidigt har vi en mycket värre situation. Kanske kan vi springa snabbare nu.

YCW: Den här konferensen handlar om att dels högtidlighålla och markera de femtio år som har gått, men det handlar också om att accelerera implementeringen av vad vi redan vet och redan har beslutat... se till att sätta lite fart, om man säger så. Men vad beror det på att vi behöver accelerera – alltså, varför har det gått för långsamt hittills?

MKW: Nu är inte jag expert på det här, men jag tänker att komplexiteten i frågan är svår. Vi har områden i världen som inte alls har samma levnadsstandard som vi. Och självklart vill de bli mätta först. Vi har områden i världen där vi hoppas att de kan göra så kallade grodhopp.

YCW: Du menar, man hoppar över den fossila fasen?

MKW: Ja. Och det är kostnadsfrågor och ekonomifrågor. Det är trögrörliga system, så även om vi vet att något behöver göras så behöver det finnas både politisk beredskap och det behöver finnas företagsekonomiska förutsättningar... och enskilda individer där jag kan bli lite mörkrädd ibland där det är *fake news* eller där man ser vetenskapliga fakta som åsikter. Att vi inte når fram, för att det blir en slags glidande tro på fakta och vetenskap.

YCW: Tänk dig att du hade allas öra och hade ett kort invigningstal på Stockholm +50; vad skulle du ha som ditt viktigaste budskap till världens beslutsfattare på plats?

MKW: Samverka! Släpp det egna perspektivet, lyssna på andra och försök hitta kloka lösningar ihop. Hamna i dialog och inte i debatt! Använd de fakta som finns. Prata med dem som man kanske är längst bort ifrån. Och kom ihåg att ha barnen i fokus, framtida generationer. Lösningar som passar för dem kanske inte är så lätta för oss som har vant oss vid andra typer av leverne under lång tid. Men de nya lösningarna måste komma på plats, för vi förstör ju våra barns framtid. Jag tror att en generation som växer upp i klimatångest måste känna att de *kan* påverka, och därför tror jag att det är viktigt att de känner att de är en del, att de kan påverka, att de kan göra någonting.

YCW: Ja, att fokus på unga måste vara en central del av Stockholm + 50 framhåller både SLU :s rektor Mia Knutson Wedel och ambassadören för konferensen Johanna Lissinger Peitz, som vi pratade med tidigare. Så jag har tagit en tur till Jönköping för att träffa en av dom unga: Amanda Björksell, agronomstudent på SLU är klimat- och miljörepresentant för Landsrådet för Sveriges Ungdomsorganisationer, en politiskt och religiöst obunden samarbetsorganisation för olika svenska ungdomsorganisationer - och hon finns därmed också med i Sveriges delegationer till *United Nations Framework Convention on Climate Change*, som ofta kallas klimatkonventionen; och till FN:s miljöförsamling UNEA, *United Nations Environment Assembly*. Och så är hon med i NOD - ett nationellt organ för samverkan mellan regeringen och civilsamhället. Vi vandrar ut på piren i Jönköping med utsikt över staden och Vätterns djupa vatten, och jag frågar Amanda Björksell hur hon gör för att bäst representera den stora gruppen "de unga"?

AB: Det är svårt, för det finns ju lika många åsikter bland unga som det finns unga, i princip. Unga är ju inte en homogen grupp, precis som Sveriges befolkning inte är det. Det jag försöker göra är att ha många konsultationer och prata med organisationer, försöka lyssna in vad unga som inte är engagerade i organisationer också tycker. Något jag har försökt trycka på också är att när vi pratar med unga och konsulterar kring det här, alltså klimatförhandlingarna och miljöförhandlingarna och

sådant, då ska vi inte bara ha med de traditionella organisationerna, så att vi bara pratar med Fältbiologerna och WWF och dem... Det är klart att de måste vara med, men vi behöver också bjuda in religiösa organisationer som jobbar med de här frågorna, men framförallt kanske också LRF-ungdomen och de unga som faktiskt jobbar i naturen och med naturen och våra naturresurser.

YCW: SLU:s rektor Mia Knutson Wedel sa för en liten stund sedan i det här avsnittet att de unga generationerna som nu växer upp med klimatångest måste känna att de kan vara med och påverka: så första frågan blir; känner du klimatångest?

AB: Absolut, och det är ju därför jag är engagerad. Jag känner att jag måste hantera det på något sätt, och att göra något konkret blir för mig ett mycket bättre sätt att hantera det, istället för att sitta handlingsförlamad. Men personligen, för att orka fortsätta, så försöker jag vara ganska optimistisk. Skulle jag tänka för mycket på vad som kommer att hända, vad som kan hända, så tror jag inte att jag skulle orka fortsätta. Så jag försöker ha ett realistiskt hopp – inte vara naiv, utan se; vad kan vi faktiskt göra fortfarande, tills det verkligen inte går. Men sedan tror jag också att man måste ta klimatångesten på allvar. Det handlar om att om vi bjuder in unga och civilsamhället, så ska de få vara med i processer. Det måste komma något ur det, för ångesten späds ju bara på om man bjuds in och man tror att det man säger ska få en påverkan, och så märker man att det inte gör det... Jag tror att där hamnar vi mycket när vi försöker involvera unga, eller när vi försöker lyssna på demonstranter och så, och så händer ingenting. Då blir det ännu värre, och då tror jag att vi får ett demokratiproblem också. För många börjar tappa tilltron till våra demokratiska system, och det är ju en fara. Så därför tror jag att vi måste jobba mer på att få ett meningsfullt inkluderande, där vi faktiskt kan se resultaten och följa upp också, vad som händer.

YCW: Men det låter på dig som att du känner att det som pågår i alla fall är ett meningsfullt inkluderande, då?

AB: Ja... ofta, och ofta inte! Jag och vi brukar vara ganska medvetna om, när man går in i ett rum; vilket syfte är man med i, följa upp resultaten, men också fundera kring "Är jag bara här för att det ska se snyggt ut att ha ett ungt namn med? Eller är vi här för att vi kanske faktiskt kan påverka?"

YCW: Jag associerar till Greta Thunberg som sagt att hon är väldigt noga vem hon blir fotograferad med?

AB: Precis, och det är hon ju av en anledning. Hon har ju använts mycket som en symbol, och det märker man ju på henne att det sliter ju.

YCW: Ja, Amanda Björksell har förväntningar på Stockholm +50; samtidigt som hon säger att både hon och andra unga är rädda att det ska bli dels ett *greenwashing event*, dels ett *youthwashing event*...där många verkar engagerade i frågorna, men på ett till intet förpliktigande sätt, och där unga bjuds in, mest just för att det ser så bra ut... Men läget femtio år efter Stockholmskonferensen 1972 är så allvarlig att det inte finns tid för något sådant, menar Amanda Björksell.

AB: Så det är svårt, för den förändring vi ser behövs, det helhetsperspektivet som behövs, motsvaras inte alls av den här typen av konferenser heller. Förväntningarna från civilsamhället och klimatrörelsen och ungdomsrörelsen är så mycket större. Tittar man på

Stockholmskonferensen 1972, så var ju den jätte viktig. Olof Palme pratade om storskalig exploatering av naturresurser redan då, och där har det ju inte hänt mycket de senaste femtio åren...! Men det var också för femtio år sedan som FN:s miljöprogram startades, och som vi faktiskt började förhandla och prata om de här frågorna. Att ha de förväntningarna också på sig gör ju att det är väldigt höga förväntningar, och jag är väl orolig att man inte kommer att nå dit, och då kommer det att vara en besvikelse från ungdomsrörelsen, så klart. Sedan är vi också i en tid nu med krig i Europa, och vi har precis kommit ut ur en pandemi... det ska man ju prata om, det är en av ledarskapsdialogerna hur vi kommer tillbaka från pandemin. Men Det är ett ganska pressat världsläge också, och det påverkar hela sättet vi pratar om klimatet. Vi har haft IPCC-rapporter som har kommit ut nu under den här krigstiden som inte fått något genomslag alls som jag ser det – om man inte redan är väldigt insatt. Och det är de tydligaste IPCC-rapporterna som vi har haft. FN:s generalsekreterare har ju aldrig varit så tydlig som han är nu, och ändå pratar vi inte om klimatet i media. Det får liksom inte riktigt rum i debatten.

YCW: Men klimat, biologisk mångfald och miljö kan inte vänta tills krigen är över?

AB: Nej, precis, och vi ser ju att det kopplas ihop också. Vi kan inte riktigt skilja klimatförändringar, miljö och konflikter. Vi har vattenbrist, det blir svårare att odla med torka och sådant. Det kan leda till konflikter. Men vi ser ju också med kriget i Ukraina nu att det ger förödande konsekvenser för livsmedelsproduktion till exempel – vilket ju påverkar inte bara människor som lever i den regionen. I till exempel Jemen blir svälten värre, matpriserna ökar i östra Afrika och nu ser vi att Indien slutar att exportera sitt vete. Så det får ju påverkan på hela vårt matsystem. Och vår livsmedelsproduktion är jättestarkt påverkad av att det är ett väldigt varmt år i år. Det har vi sett redan nu, det är bara att titta här i Sverige där vi redan är oroliga att det kommer att bli torka i sommar och vi har 25 grader i mitten på maj.

YCW: Det förväntas ju olika former av manifestationer, demonstrationer och aktioner. Vad tänker du att de spelar för roll?

AB: Jag tror att det är jättejätte viktigt! Om våra politiker och beslutsfattare ska agera... de kommer inte att agera om det inte finns en opinion som står bakom det. Så funkar det ju med våra politiker och våra beslutsfattare, de är ju beroende av att bli valda, och då måste det finnas folk som pushar på. Och det vi gör när vi demonstrerar och manifesterar är ju att visa att det finns ett tryck. Att vi som medborgare tycker att det här är viktigt! Sedan är väl min oro att förhandlarna och beslutsfattarna sitter i ett rum och ser inte riktigt vad som händer utanför, för man är så fullt fokuserad på att förhandla, och man hinner ju egentligen inte... Och sedan har vi dem som demonstrerar utanför, som är fullt fokuserade på att demonstrera men som inte alltid vet precis vad som händer i förhandlingsrummet. Jag tror att kommunikationen däremellan måste bli mycket bättre. De som förhandlar måste veta vad det är för argument man har på manifestationerna och demonstrationerna, och de som demonstrerar måste också veta mer om vilka frågor man faktiskt förhandlar och vad man kan påverka.

YCW: Ja, civilsamhällets demonstrationer och manifestationer behövs för att pusha på beslutsfattarna, säger ungdomsrepresentanten Amanda Björksell. Och professorn i kulturgeografi Anders Wästfelt på Stockholms universitet tänker likadant

AW: Ja, jag tror att alla sådana här avgörande förändringsprocesser, som om man backar tillbaka till franska revolutionen och även 60- och 70-talet i västvärlden och i Sverige så tror jag att det är absolut så att det spelar roll. Absolut, liksom mobilisering nerifrån och underifrån är jätteviktig för att skapa politisk förändring. I det här fallet tror jag också att vi saknar ganska fundamentala insikter om proportioner och dimensioner på de problem vi möter idag. Vi är så invanda med att leva våra liv ungefär som vi har gjort att vi har svårt att ens tänka tanken att vi skulle kunna bete oss helt annorlunda. Där kan man säga att pandemin har varit bra, för den har ju fått oss att få upp ögonen för att det faktiskt funkar att leva på andra sätt. Här kan man väl möjligen se ett generellt dilemma när det gäller livsmedel och jordbruk och försörjning, och det är att lantbruken är försvinnande få! Majoriteten av människor globalt lever ju i städer idag. Att öka medvetenheten om det här gapet mellan produktion och konsumtion, det är ju viktigt, skulle jag säga. Så man skulle önska att även lantbrukarna var med och gjorde sina röster hörda här, och det tror jag att de delvis gör. Problemet är ofta att man inom lantbrukarkåren är ganska nöjd om man kan göra förändringar som gör att man är lite mindre dålig, eller lite mindre bidragande till problemen, medan jag menar att man måste ta steget fullt ut och tänka att "vi ska bli bäst i klassen", liksom. Vi har möjlighet att göra det, vi skulle kunna göra det. Då är frågan *hur* gör vi det? Där tror jag att tryck utifrån är säkert bra, att konsumenter och medborgare visar att "vi är med på tåget, vi kan absolut också ställa om vår konsumtion, inte minst."

Väldigt intressant är att vi har varit väldigt upptagna av en global integration, och vi har inte riktigt förstått vidden av den. Framförallt inte när det kommer till livsmedelsförsörjning och miljö- och klimatfrågorna. Det är helt uppenbart att vi har ryggar för de frågorna. Och jag tycker det är lite konstigt att man inte ser sambanden mellan miljöfrågor och livsmedelsproduktion i större utsträckning än man gör. Man såg problematiken på 70-talet när man använde bekämpningsmedel och fåglar dog ut och det ena med det andra. Men att idag inte se att det här är system där det finns en massa synergier lokalt som man måste ta vara på... Där tror jag att man är förblindad av att ha haft en sensationell ekonomisk utveckling som har gjort att man tror att om man fortsätter på samma spår så kommer man att kunna hantera bieffekterna så småningom. Men jag tror att man börjar se en vändning i det.

YCW: Om de som var med på konferensen -72 hade kunnat göra en studieresa till framtiden och landat här och nu 2022 och blev uppdaterade om läget, vad tänker du skulle vara den allmänna reaktionen?

AW: Ja, jag tror att de skulle vara förvånade över hur väl livsmedelsförsörjningen fungerar. Men de skulle nog bli bekymrade när de såg till vilken kostnad. Då tänker jag på miljö- och klimatfrågan framförallt. Klimatfrågan absolut. Att man fortfarande inte, trots femtio år, klarar av att skapa internationella institutioner som kan hantera den här typen av frågor, det tror jag de skulle vara bekymrade över. För jag tror att de uppfattade då att de var på väg att lösa det genom just internationalisering av vissa delar av det politiska systemet. Men där kan man väl nästan säga att det har gått lite bakåt till och med, det är inte säkert att vi ens har rört oss i rätt riktning. Så jag uppfattar att vi har tappat ett långtidsperspektiv i vår diskussion om framtiden. Vi är väldigt fokuserade på här och nu, och dagsaktuella problem, medan vi har väldigt svårt att tänka tanken hur de här systemen som vi har diskuterat skulle se ut om tjugofem, trettio, fyrtio år. Kan den här konferensen bidra till att man lyfter blicken femtio år framåt, så är det väldigt värdefullt.

YCW: Ja, Anders Wästfelt menar att vi har tappat långtidsperspektivet i vår diskussion om framtiden. Har vi blivit sämre på att se helheter och tänka långsiktigt? Det är ju i alla fall nödvändigt att göra så, konstaterar SLU:s rektor, Mia Knutson Wedel...

MKW: Jag tror att klarar vi att tänka långsiktigt, så klarar vi det här. Men om vi tänker kortsiktigt, så kommer det gå åt helsicke! Nej, nu svär jag också!

YCW: Men då är bekymrad på riktigt?

MKW: Ja, både bekymrad på riktigt, men också hoppfull på riktigt. Just därför att vi har idag jättemycket verktyg, och vi har idag en beräkningskraft att ta till. Och i ett globalt system så kan det också vara en fördel att vi är globalt sammankopplade.

YCW: Det här som SLU står för – *science and education for sustainable life* – det handlar om livsmedelsproduktion och lantbruk, och det står ju för en väldigt stor del av växthusgasutsläppen och så... Om man frågar dig, hur centralt är det att lösa de frågorna för att få styr på planetens miljövälmående?

MKW: Om man tittar på vad vi behöver som individer, både vi och djur, andra arter, så är det mat och vatten. Vi är många och vi blir fler, och då måste det göras så hållbart som möjligt. Jag kan tycka att det är en självklarhet, men vi får inte heller peka ut matproduktionen som en bov, för det *måste* vi ha! Det går inte att jämföra någonting vi inte behöver med någonting som är absolut nödvändigt. Så ja, det är en stor påverkan och vi måste jobba - men vi måste kanske sluta med sådant som vi inte behöver. Ibland kan jag tycka att det blir lite enögt när vi bara pratar om en typ av produktion. Då måste man komma ihåg att mat och vatten *måste* vi ha.

YCW: Så på väg mot det hållbara jordbruket så är det andra produktioner som behöver dra ner, för att för att vi ska komma snabbare fram mot målet?

MKW: Jag tror att man behöver räkna på det. Ta med allt; vad är faktiskt onödigt, som vi skulle kunna dra ner på? Vi behöver prata *samtidigt* om hur många dagar i veckan vi äter kött och hur ofta vi byter mobiltelefon eller köper nya kläder.

YCW: Sa Mia Knutson Wedel, rektor på SLU i Uppsala. Tillbaka så en sväng till Jönköping och ungdomsrepresentanten Amanda Björksell. Konferensen Stockholm +50, 50 år efter FN:s första miljökonferens, den handlar om själva brådskan i omställningen av människans relation till naturen; hur vi globalt skapar en hållbar inkluderande återhämtning efter pandemin, och hur vi ska hinna omställningen för att nå dom 17 globala hållbarhetsmålen i Agenda 2030. Det känns sååå viktigt – och kanske också sååå övermäktigt? Är det inte lätt att bli överväldigad och desillusionerad av själva dimensionerna på problemen, frågar jag Amanda ... och visst, hon håller med, men konstaterar också, som många före henne, att vi har inte mycket annat att välja på.

AB: Det är en kris som kommer att komma i framtiden, men vi kan stoppa den nu. Men det tror jag gör det svårare att uppfatta det som en kris. Och det är ju en kritik som har kommit mycket från ungdomsrörelsen och miljö- och klimatrörelsen, när vi ser hur mycket pengar det har funnits att lägga på covidpandemin, jämfört med klimatkrisen. Det gör ju att många som är klimatengagerade, många unga, känner en stor hjälplöshet i det.

YCE: Trots all tid och allt engagemang du har lagt ner inför Stockholm +50, så kommer du själv inte att vara där. Du kommer att vara på ett annat klimatmöte i Bonn?

AB: Precis. Det kommer sig så att Stockholm +50 i princip krockar med SB-sessionerna, som är de förhandlingar som sker ungefär ett halvår innan klimatförhandlingarna som kommer att äga rum i

Egypten i höst. Då är det förhandlingar och då behöver vi vara på plats där för att bevaka och kunna påverka klimatförhandlingarna.

YCW: Tror du att det kommer att märkas där att Stockholm +50 just har varit?

AB: Jag hoppas det. Och jag hoppas att Stockholm +50 kan verkligen accelerera. Men jag är också lite rädd att det inte är samma personer som åker på de här konferenserna, så klart. Där tror jag att vi behöver förbättra kommunikationen i alla länder, mellan olika departement och avdelningar och så. Det handlar ju om hur vi definierar saker. Vad menar vi med "skador och förluster", vad menar vi med "klimatfinansiering"? Hur pratar vi om jordbruket, som är ett väldigt bra exempel på det, för det går ju in i alla förhandlingar i princip. Vi hade Food Systems Summit, som likt Stockholm +50 inte var några förhandlingar, som var en bra satsning men som borde ha fått mer genomslag... Nu är det lite så att man i de andra processerna kan skylla på att "vi hade Food Systems Summit, då har vi pratat om jordbruk". När det ligger på många platser blir det också svårt att adressera det och få helhetsbilden.

YCW: Precis, jag tänkte på det – är det risk att det blir för många parallella processer, för många kockar?

AB: Så kan det absolut vara. Men det är också så komplexa frågor vi måste diskutera, så för att det ska kunna bli bra beslut och bra processer så behöver vi fördjupa oss och titta noggrant. Risken är, om vi inte får bra beslut och bra avtal, då riskerar vi att få en massa kryphål så att länder som vill fortsätta att släppa ut eller vill fortsätta att exploatera naturen kan fortsätta att göra det.

YCW: Jag har frågat de andra tidigare, och nu frågar jag dig också: om de som var med 1972 kunde göra en tidsresa fram till oss idag, vad tror du hade varit deras huvudintryck när de blev uppdaterade?

AB: Oj. Jag tror att de hade varit jättebesvikna, och rädda. För det är ju från 70-talet och framåt som vi faktiskt ser att klimatet har ändrats drastiskt, och vi ser att utsläppen har ändrats drastiskt. Så jag tror att om man tar då Olof Palme som stod här och pratade om vikten av att vi måste göra någonting, och pratade om att vi inte kan exploatera naturen... och man kommer femtio år senare och ser att vi har förhandlingar och klimatförhandlingarna går framåt, miljöförhandlingarna går framåt... men det är också under de här femtio åren som vi skapade det här problemet. Det vi gör nu är ju att hantera de problemen som vi har skapat.

YCW: Lätt att bli desillusionerad, kanske... Men Amanda Björksell konstaterar också att det ju finns goda exempel; som hur världen framgångsrikt hanterat det hotade ozonlagret... och inte minst har ju pandemin visat på potentialen till snabb och radikal förändring finns. Nu pratar vi ju om Stockholm +50; om det blir ett Stockholm +100, undrar hur världen ser ut då...?

AB: Om femtio år, om vi tittar på de scenarier som finns, så tror jag absolut att om vi gör något nu, om vi agerar nu under de närmaste avgörande tre, fyra, fem åren, fram till 2030... Vi kan göra saker, vi kan förbättra situationen avsevärt och vi kan förhindra mycket. Men fortsätter vi på det sättet vi gör nu, så är jag väldigt orolig för hur världen kommer att se ut då, om femtio år. Det är många unga som funderar "ska jag planera för framtiden, hur ska jag tänka...?"

YCW: "Är det någon idé att pensionsspara...?"

AB: Precis, och det är sådant man kan skämta om. Men det är ju verkligheten för unga som kanske också funderar på att om man vill ha barn. Dels är det en klimatbelastning och sedan vill man inte att barnen ska växa upp i en värld där vi har återkommande naturkatastrofer, där

livsmedelsproduktionen blir jättepåverkad... Vi vet ju att stora delar av jorden ser ut att bli obeboelig, och migrationsströmmarna påverkar ju också.

YCW: Men vad är ditt driv då, vad är det som gör att du är engagerad istället för resignerad?

AB: Jag tror att kan man göra någonting så behöver man göra någonting och jag ser väl att... att sitta med de här möjligheterna i ett land som Sverige, där det inte är med risk för livet som jag pratar om de här frågorna... jag ser inte mycket val. Också för att kunna leva med mig själv, när jag sitter där om femtio år. Då vill inte jag sitta och tänka att jag faktiskt kunde ha gjort något åt det här, utan jag vill kunna tänka att "jag har gjort vad jag kunde, på något sätt".

YCW: Temat för Stockholm +50 är "en frisk planet för allas välbefinnande – vårt ansvar, vår möjlighet". Avslutningsvis, tillbaka till SLU:s rektor Mia Knutson Wedel, som också får frågan om hon tror att det också, år 2072, kommer att bli ett Stockholm +100.

MKW: Jag hoppas det. Och jag hoppas att det är andra frågor då, att vi har löst en hel del av de globala frågorna, för kontexten kommer ju att förändras. Femtio år, jag vet inte alls hur samhället ser ut då. Men jag hoppas att det finns en kontinuerlig diskussion hela tiden kring hur vi skapar ett hållbart samhälle där alla är inkluderade.

YCW: När du tänker på hur mycket som har ändrats under de här femtio åren, både på gott och ont, och man tänker framåt och inser "vad mycket som kommer att hända framåt!" – tycker du att det mest ger anledning till oro eller hoppfullhet?

MKW: man måste vara hoppfull! Människan är en otroligt flexibel och resilient varelse. Så ja, jag är hoppfull. Den kraften finns. Jag hoppas bara att vi gör det i tid.

YCW: Det här var Feeding your mind från SLU Future Food om konferensen Stockholm +50. Jag heter Ylva Carlqvist Warnborg.